

3. Береза А.М. Електронна комерція : [навч. посібник] / А.М. Береза, І.А. Козак, Ф.А. Шевченко та ін. – К. : КНЕУ, 2002. – 326 с.
4. Желіховський В.М. Правові засади електронної комерції в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / В.М. Желіховський. – К., 2007. – 20 с.
5. Задвірний Я.О. Використання можливостей електронної комерції у процесі ведення бізнесу / Я.О. Задвірний, А.Б. Орловська // Формування ринкової економіки в Україні. – 2008. – Вип. 18. – С. 70–75.
6. Про електронну комерцію : Закон України від 3 вересня 2015 р. № 675-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/675-19>.
7. Типовий закон про електронну торгівлю Комісії Організації Об'єднаних Націй по праву міжнародної торгівлі [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_321.
8. Трубін І.О. Правові засади функціонування електронних грошей у сфері електронної комерції : [монографія] / І.О. Трубін. – К. : Алерта, 2013. – 136 с.

УДК 368.40

ТИТАРЧУК В.В.

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНИХ ПІДПРИЄМСТВ

У статті розглянуто положення законодавства окремих країн – учасниць СНД, ЄС, а також США та країн азійського регіону щодо адміністративно-правового регулювання діяльності державних підприємств. Наголошено на тому, що підприємства державної форми власності мають важливе значення для системи господарювання як окремої держави, так і для глобального загальноекономічного простору. Особливо звернено увагу на правову регламентацію здійснення державних закупок, виконання оборонного замовлення, діяльності казенних підприємств і природних монополій. Охарактеризовано три основні моделі адміністративно-правового регулювання діяльності суб'єктів господарювання: англо-американську, європейську та азійську. За результатами проведеного аналізу запропоновано основні пріоритетні напрями запозичення позитивного зарубіжного досвіду адміністративно-правового регулювання діяльності державних підприємств.

Ключові слова: адміністративно-правове регулювання, державні підприємства, органи публічної влади, суб'єкти господарювання.

В статье рассмотрены положения законодательства отдельных стран – участниц СНГ, ЕС, а также США и стран азиатского региона по административно-правовому регулированию деятельности государственных предприятий. Отмечено, что предприятия государственной формы собственности имеют важное значение для системы хозяйствования как отдельного государства, так и для глобального общеэкономического пространства. Отдельно обращено внимание на правовую регламентацию осуществления государственных закупок, выполнение оборонного заказа, деятельности казенных предприятий и естественных монополий. Охарактеризованы три основные модели административно-правового регулирования деятельности субъектов хозяйствования: англо-американская, европейская и азиатская. По результатам проведенного анализа предложены основные приоритетные направления заимствования положительного зарубежного опыта административно-правового регулирования деятельности государственных предприятий.

Ключевые слова: административно-правовое регулирование, государственные предприятия, органы публичной власти, субъекты хозяйствования.

© ТИТАРЧУК В.В. – перший заступник начальника Головного управління Державної фіскальної служби у Київській області

The article examines the legal provisions of some CIS member states, the EU and the US and countries in the Asian region on the administrative and legal regulation of state enterprises. Emphasized that the SOEs have the same importance for the economic system as a separate state, and for the overall global space. Separately drawn attention to the legal regulation Public procurement, execution of defense contracts; of state-owned enterprises and natural monopolies. Characterized three basic models of administrative and legal regulation of business entities: Anglo American, European and Asian. The results of the analysis the main priority areas drawing positive foreign experience of administrative and legal regulation of state enterprises.

Key words: *administrative regulation, public enterprises, public authorities, businesses.*

Вступ. З переходом нашої держави до ринкових відносин, що супроводжується процесом державлення та приватизації, інтерес науковців до теоретичних і практичних питань функціонування державних підприємств у новому економічному середовищі послабшав. Поза їхньою увагою залишився факт істотного зниження ефективності роботи цих підприємств.

Практика свідчить, що за рівнем організації управління вони значно поступаються суб'єктам господарювання альтернативних форм власності. Поряд із тим зарубіжний досвід переконує, що в умовах розвинутої ринкової економіки державні підприємства відіграють помітну роль у суспільному розвитку, а за рівнем віддачі вони не відстають від основної маси корпорацій та фірм інших форм власності.

Постановка завдання. Метою статті є з'ясування пріоритетів запозичення позитивного зарубіжного досвіду адміністративно-правового регулювання діяльності державних підприємств.

Результати дослідження. Окремі питання адміністративно-правового регулювання діяльності державних підприємств були предметом наукового дослідження у працях О.О. Бірюкова, О.В. Ваганова, С.С. Дзезика, Ю.В. Ігнатенка, О.М. Кириченка, О.І. Кирпота, Д.В. Ключина, О.М. Комякова, Н.М. Ногінова, Т.В. Светличної, С.І. Юшиної та ін. Разом з тим, на сьогодні ці дослідження частково застаріли, а в нових економічних умовах та після суттєвого оновлення законодавства за останні роки, зокрема, щодо організації діяльності державних підприємств, системи та повноважень органів виконавчої влади, зазначеному питанню приділялась незначна увага.

Основним напрямком створення багаторівневої високопродуктивної економіки у цивілізованому світі є подальший розвиток процесів децентралізації, трансформації державної форми власності в її альтернативні організаційно-правові форми. До таких стандартів діяльності, зокрема, державних підприємств прагне абсолютна більшість пострадянських країн.

Загалом же положення нормативно-правових актів щодо врегулювання діяльності державних підприємств в державах – учасницях СНД у певній мірі між собою різняться, що обумовлено специфікою національних систем господарювання тощо. Так, у Законі Республіки Узбекистан «Про підприємства в Республіці Узбекистан» [1] прописано види державних підприємств, серед яких державне республіканське підприємство, державне підприємство Республіки Каракалпакстан, державне міжобласне, міжрайонне, районне, міське підприємство.

За Законом Республіки Таджикистан «Про державні підприємства» [2] залежно від виду державної власності підприємства поділяються на: підприємства, що знаходяться в республіканській власності – республіканські державні підприємства; підприємства, що знаходяться у власності органів державної влади на місцях – комунальні державні підприємства. Отже, у цьому випадку прослідковуються чіткі тенденції до розвитку публічною адміністрацією системи господарювання на регіональному рівні, а також раціональне використання державного майна й активів.

Практика несення юридичної відповідальності унітарних підприємств за своїми зобов'язаннями, тобто у межах власного майна, є загально визнаною у більшості пострадянських країн. Держава та місцеве самоврядування не несуть відповідальності за зобов'язаннями своїх господарюючих суб'єктів, за винятком, коли банкрутство підприємства викликане їхніми діями. У цьому разі можливе застосування субсидіарної відповідальності.

Звертає на себе увагу той факт, що чинним законодавством окремих країн СНД (Таджикистан, Узбекистан) чітко визначено підстави утворення державних підприємств. На нашу думку, за таких умов стає можливим забезпечення державних і суспільних інтересів господарюючими суб'єктами, ефективне використання бюджетних коштів тощо. Казенні підприємства державної та комунальної форми власності мають особливий правовий статус, обумовлений сферою їхнього функціонування. Насамперед вони утворювалися у випадку, якщо переважаюча або значна частина виробленої продукції, виконаних робіт, наданих послуг призначена для державних або суспільних потреб.

Поряд із керівником державного підприємства, згідно з Законом Республіки Молдова «Про державне підприємство» [3], діє адміністративна рада – колегіальний орган управління, який представляє інтереси держави та реалізує свої повноваження відповідно до Положення про адміністративну раду державного підприємства, що затверджене засновником.

Законом Республіки Казахстан «Про державне майно» [4] визначено, що на державних підприємствах у сферах освіти та охорони здоров'я за пропозицією компетентного органу публічної влади може створюватися спостережна рада. Кількість членів цього органу має бути не менше п'яти осіб, які не входять до штату працівників господарюючого суб'єкта. Виключення становлять керівник державного підприємства та представник уповноваженого органу відповідної галузі.

У законодавстві країн СНД значна увага приділена також питанням обов'язкового здійснення держаних закупок суб'єктами господарювання державної форми власності. У такий спосіб відбувається цілеспрямований владно-управлінський вплив на їхню виробничу діяльність, визначення параметрів якості та вартості продукції, виконаних робіт, наданих послуг, забезпечується раціональне використання бюджетних коштів тощо.

Згідно з Законом Республіки Білорусь «Про державні закупівлі товарів (робіт і послуг)» [5] уповноважений орган державної влади у сфері здійснення закупок суб'єктами господарювання має значні контрольно-наглядові повноваження, зокрема здійснює координацію діяльності органів публічної влади щодо організації та проведення закупівлі товарів (робіт і послуг); надає методичну допомогу, проводить консультації та ін.

Виходячи зі специфіки діяльності окремих державних унітарних підприємств, зокрема казенних, вони мають перевагу при отриманні комерційних оборонних замовлень. Водночас у низці випадків суб'єкти господарювання зобов'язуються публічною адміністрацією виконувати такі замовлення без врахування рентабельності, виключно для забезпечення обороноздатності держави.

Окремим блоком нормативно-правових актів у сфері регулювання діяльності державних підприємств є ті, що присвячені діяльності державних підприємств – природних монополій. Згідно з більшістю законодавчих актів країн СНД (наприклад, із Законом Республіки Білорусь «Про природні монополії» [6], Законом Республіки Казахстан «Про природні монополії та регульовані ринки» [7]) предметом державного регулювання діяльності суб'єктів природних монополій є: ціни на товари, а також доступ споживачів до товарів, що виробляються; інші умови здійснення підприємницької діяльності у випадках, передбачених законодавством. Органи, які здійснюють державне регулювання діяльності суб'єктів господарювання, при прийнятті рішень щодо такого регулювання враховують інформацію про діяльність суб'єкта природної монополії, надану споживачами, суб'єктами природних монополій про результати оприлюднення та відкритих слухань щодо зміни цін на товари природних монополій.

Проводячи подальший розгляд питання щодо зарубіжного досвіду адміністративно-правового регулювання діяльності державних підприємств, слід підкреслити, що державні підприємства в країнах з розвинутою ринковою економікою мають важливе значення для системи господарювання як окремої держави, так і для глобального загальноекономічного простору. На національному рівні масштаби і структура державного сектору в різних країнах залежать від стану розвиненості ринкових відносин, історичних і соціальних умов тощо. Питання про доцільність участі держави у підприємстві вирішуються в рамках економічної системи, яка передбачає певні галузеві пріоритети та роль державного сектора [8, с. 321–322].

Найбільш розвинені механізми управління державною власністю існують в низці країн, зокрема, ФРН, Великобританії, Японії, КНР, США. Саме тому виділяють три основні моделі адміністративно-правового регулювання діяльності суб'єктів господарювання: англо-американську, європейську та азійську. У рамках англо-американської моделі, наприклад, у США, управління державними підприємствами здійснюється відповідними міністерствами або спеціальними діючими комісіями за рішенням Конгресу. Водночас особливістю цієї форми адміністрування є передача державних підприємств в оперативне управління та експлуатацію приватним корпораціям. Також держава як власник суб'єктів господарювання піклується про реалізацію їхньої продукції, забезпечує підприємства відповідними замовленнями [9, с. 5].

Аналіз зарубіжних джерел доводить, що, крім розпорядження та управління державною власністю, державне підприємництво в країнах англо-американської моделі здійснюється через систему «державних ринків». Це виражається в широкомасштабній участі суб'єктів господарювання в операціях на особливому державному ринку товарів і послуг, які є важливим елементом та основою національної системи господарювання.

На цьому ринку реалізуються економічні та договірні зв'язки держави – замовника з його головним підрядчиком – приватним капіталом. За допомогою цього складного апарату господарсько-договірних зв'язків держава розміщує в різних секторах економіки значні замовлення, які оплачуються за допомогою федеральних коштів.

У європейській моделі адміністративно-правового регулювання діяльності державних підприємств (ФРН, Франція, Італія, Іспанія та більшість країн ЄС) сформувалося три основні різновиди правової організації суб'єктів господарювання: підприємства, які діють у формі торгових товариств, головним чином акціонерні товариства, а також товариства з обмеженою відповідальністю; підприємства, капітал яких не поділений на акції або паї, що діють самостійно як самостійні суб'єкти права з

своїм відособленим майном та самостійною майновою відповідальністю (державні унітарні підприємства); так звані казенні підприємства, які не мають правової, господарської чи фінансової самостійності; їхнє фінансування та прибутки проходять через державний бюджет.

З метою організації діяльності державних підприємств в європейських країнах використовують організаційно-правові форми, які позитивно зарекомендували себе у приватному виробництві – акціонерні товариства й товариства з обмеженою відповідальністю. Це дозволяє господарюючим суб'єктам встановлювати тісні ділові стосунки з приватними підприємствами; за необхідності полегшує процес приватизації державних підприємств. Крім того, у провідних країнах ЄС широко використовуються так звані торгові товариства (національні товариства) [10, с. 108–110].

Азійська модель адміністративно-правового регулювання діяльності державних підприємств є ефективною з економічної точки зору, однак використовує різні підходи, залежно від політичної системи держави. Так, у Південній Кореї та Японії склалося чітке розмежування сфер вкладання капіталу: приватного – у виробничу сферу, державного – в інфраструктуру. Тому державний сектор цих країн не є серйозним конкурентом у жодній із галузей виробництва, і його функціонування цілком залежить від інтересів приватних корпорацій [9, с. 8–9].

Серед акціонерних компаній та пайових товариств багато некомерційних установ: інститути та лабораторії, зайняті фундаментальними дослідженнями і гуманітарними науками; економічні фонди співробітництва; центри науково-технічної інформації. Водночас в останніх держава – єдиний або головний акціонер [11, с. 58]. У державному секторі Японії нараховується близько 8 тис. підприємств, з яких понад 3,5 тис. – казенні: водопровід, газо- і тепlopостачання, міський транспорт, лікарні. Інші (акціонерні та пайові) зайняті будівництвом та експлуатацією муніципального житла, платних автомобільних доріг тощо.

На сьогодні КНР демонструє одні з найкращих показників розвитку виробництва з-поміж інших розвинутих азійських держав, незважаючи на тотальний вплив державного управління у всіх галузях промисловості. Це зумовлено тим, що в Китаї було здійснено поступове реформування державних підприємств та створені конкурентоспроможні державні підприємства, засновані на ринкових принципах господарювання та самостійності в управлінні. Державна форма власності в країні є провідною, а державні підприємства функціонують у головних галузях економіки та виробляють 30% ВВП країни.

Висновки. На підставі вищевикладеного можна зробити висновок, що в цілому правове регулювання діяльності державних підприємств у більшості розвинутих країн світу обумовлене особливостями існування національних систем господарювання. Ці суб'єкти є учасниками конкурентного ринку, а також забезпечують сталість функціонування економік, будучи основними агентами публічних адміністрацій в товарно-грошових операціях, здійсненні оперативного управління державним майном на монопольних ринках тощо.

Отже, такий стан речей у повній мірі закріплений також у вітчизняних нормативно-правових актах, зокрема, у господарському та цивільному законодавстві. Разом із тим, бажаним є перейняття позитивного зарубіжного досвіду врегулювання діяльності державних суб'єктів господарювання щодо забезпечення ними підвищення рівня економічних показників ефективності використання державних активів і майна. Насамперед йдеться про відкриті та публічні процедури приватизації державного майна, визначення середньострокових і довгострокових програм розвитку діяльності державних унітарних підприємств тощо.

Окрім оновлення вітчизняного законодавства щодо розглянутого питання, важливим є розроблення та впровадження нових нормативно-правових актів, насамперед, закону України, присвяченого діяльності державних і комунальних підприємств. Як засвідчує світова практика, у такий спосіб можна чітко врегулювати правовий статус державних і комунальних унітарних підприємств, їхні види, правові засади організації, ліквідації, а також визначення порядку провадження ними діяльності.

Список використаних джерел:

1. О предприятиях в Республике Узбекистан : Закон Республики Узбекистан от 15 декабря 2000 г. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.lex.uz/pages/GetAct.aspx?lact_id=132222.
2. О государственных предприятиях : Закон Республики Таджикистан от 28 февраля 2004 г. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://base.spinform.ru/show_doc.fwx?rgn=8176.
3. О государственном предприятии : Закон Республики Молдова от 16 июня 1994 г. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lex.justice.md/viewdoc.php?action=view&view=doc&id=311598&lang=2>.
4. О государственном имуществе : Закон Республики Казахстан от 1 марта 2011 г. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://online.zakon.kz/Document/?doc_id=30947363.
5. О государственных закупках товаров (работ, услуг) : Закон Республики Беларусь от 27 июня 2012 г. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.pravo.by/main.aspx?guid=3871&p0=H11200419&p1=2>.

6. О естественных монополиях : Закон Республики Беларусь от 15 ноября 2002 г. // [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://pravo.by/main.aspx?guid=3871&p0=H10200162>.
7. О естественных монополиях и регулируемых рынках : Закон Республики Казахстан от 9 июля 1998 г. // [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://online.zakon.kz/Document/?doc_id=1009803.
8. Кошкин В.И. Управление государственной собственностью : [учеб.] / В.И. Кошкин, В.М. Шупыро. – М. : Инфра-М., 2003. – 566 с.
9. Ермоленко Д.В. Анализ зарубежной практики управления собственностью / Д.В. Ермоленко // Научный журнал КубГАУ. – 2009. – № 49 (05). – С. 1–18.
10. Жданова О.С. Зарубіжний досвід управління державною власністю / О.С. Жданова // Порівняльно-аналітичне право. – 2013. – № 4. – С. 108–110.
11. Крейчман Ф.С. Реформирование отношений собственности – путь к повышению эффективности деятельности предприятий / Ф.С. Крейчман // Управление собственностью. – 2007. – № 2. – С. 56–61.

УДК 342.9

ФЕЛИК В.І.

УМОВИ ТА ПІДСТАВИ ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДІВ ПРИМУСУ В ПРОФІЛАКТИЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Стаття присвячена дослідженню умов та підстав застосування методів примусу в профілактичній діяльності Національної поліції України. Визначено поняття та види методів управлінської діяльності; сформульовано поняття методу профілактичної діяльності Національної поліції; охарактеризовано методи профілактичної діяльності органів поліції; визначено підстави та умови ефективного застосування методів примусу в профілактичній діяльності Національної поліції України.

Ключові слова: Національна поліція, профілактика, діяльність, методи, примус, переконання, умови, підстави.

Статья посвящена исследованию условий и оснований применения методов принуждения в профилактической деятельности Национальной полиции Украины. Определено понятие и виды методов управленческой деятельности; сформулировано понятие метода профилактической деятельности Национальной полиции; охарактеризованы методы профилактической деятельности органов полиции; определены основания и условия эффективного применения методов принуждения в профилактической деятельности Национальной полиции Украины.

Ключевые слова: Национальная полиция, профилактическая деятельность, методы, принуждение, убеждение, условия, основания.

The article investigates the conditions and grounds for application of coercive preventive activities in Ukraine National Police. The concept and types of management techniques; The concept of preventive methods of the National Police; describes methods of prevention activities of the police; defined grounds and conditions for effective application of preventive enforcement in Ukraine of the National Police.

Key words: National Police, prevention activities, methods, coercion, persuasion, provided grounds.

Вступ. Профілактична робота органами поліції може здійснюватися за допомогою різних методів. Вибір того чи іншого методу залежить від двох основних факторів: по-перше, обсягу повноважень Національної поліції при вчиненні тієї чи іншої профілактичної дії; по-друге, обставин та зовнішньої обстановки, в умовах якої доводиться приймати відповідне управлінське рішення. Суттєвий вплив на

© ФЕЛИК В.І. – кандидат юридичних наук, доцент, директор (Прикарпатський юридичний інститут Національного університету «Одеська юридична академія»)